

A Critical Evaluation of Laila Shabnam Poetry

(د لیلی شبنم د شاعری تنقیدی جائزه)

Dr. Bushra Ikram¹

ABSTRACT:

Laila Shabnam is an author of three books i.e. prose and poetry of high rank but she is still unknown to the common readers of Pashto language and literature. She belongs to Teerah Valley and is still alive. Although she has not got formal education but she can read and write in Urdu. Her writings depict a very real picture of a Pashtun woman in Pashtun society, Pashtun values, traditions, bravery, ethics, human sympathy tributes to Hamza Baba etc., the main theme of her simple romantic poetry. Her metaphors and similes are her own sweet words which carries symbolic meanings. Her poetry has a little bit colour of Afridi dialect too. This paper is an attempt to introduce this lady and her unique style writings to the Pashto readers and researchers.

Key Words:

Laila shabnam, Poetical Works, themes of Poetry. Style of Laila Shabnam

لیلی شبنم د پښتو ژبې یوه ښه لیکواله ده — نظم نثر دواړه لیکي ولې په زاننه لیکوالانو لیکلو شوو تذکرو کې ښې ذکر نه شي موندل — د پروفیسر ډاکټر شاه جهان د اېم فل تحقیقي مقاله "پښتو ادب کې د مېرمنو برخه" کې په یو سل شپږو زاننو لیکونه شوي دي خو د لیلی شبنم ذکر پکې نشته خو د دې وجه دا کېدل شي چې تر دغه وخته د دې لیکونه په مختلفو رسالو لکه دوشیزه رساله لاهور، پښتو رساله پښتو اکېډمي او مشرق اخبار کې چاپ کېدل ولې کتابونه ښې لا چاپ نه وو —

اوس اوس د محترمي کلثوم زېب د پښتو زاننه لیکوالانو په حقله یو تحقیقي او تنقیدی کتاب د پښتنوي ملغلرې په نوم چاپ د خو پکې د لیلی شبنم ذکر نه شي موندل — هم دې محترمي یو بل کتاب "پښتون خواتین لکھاریوں کے منتخب افسانے

¹ Assistant Professor, Pashto Academy, University of Peshawar.

1947ء تا حال " ہم دا کال چاپ شوے دے چي د دي مېرمني " د
 جھالت محاذ " اردو ترجمہ ہم پکښي شامله ده او د دي
 پېژندگلو ئي خه داسي کړي ده –

" ليلي شبنم پشتو ادب کي جاني ماني شخصيت تهي- " 1

ترجمه: ليلي شبنم د پشتو ادب يو پېژندلے شخصيت ؤ –

گويا که دا اوپېژندلے شخصيت ؤ او اوس نشته –

د ديارلسم جماعت " د نثر گلدسته " کښي د ليلي شبنم " زه د ژوند په محاذونو وارخطا يم " نه د جھالت محاذ راخيستے شوے دے — په دي کتاب کښي د ليکوالانو پېژندگلو هم شوې ده — د ليلي شبنم پېژندگلو خه داسي کوي —

" اصلي نوم ئي ناصره شبنم دے خو په ليک کښي خپل قلمي نوم ليلي شبنم استعمالوي — په خټه افریدی ده — د جمرود سره تعلق لري — د پردې د سخت قدغن په سبب د چا سره پېژندگلو نه کوي — ليلي شبنم ما ته په يو ټيليفوني مرکه کښي اووي چي زما نوم ناصره شبنم نه دے زما خپل نوم ليلي شبنم دے او هم دا مي قلمي نوم هم دے — " 2

د خاے خگي په حقله ليلي شبنم په خپله شاعري کښي په خپله وائي:

وائي دنيا چي زه کوم کور کښي
 اوسم
 زه د خېبر دري په کور کښي اوسم³

دغه شان خپل يو نظم کښي وائي:

زه خو شاهين يم د تيراه د غرونو
 په اوچت غر کښي نشيمن غواړم⁴

" لیلی شبنم د خېبر ایجنسی، د تیراه
 وادی، میدان کلي سره تعلق لري او په
 خټه کوكي خپله افریدی ده – " 5

دا مېرمن د قدقامت او د خهرې د کړه وړه نه د اویاؤ
 اتیاؤ کالو ښکاري — لیلی شبنم هیڅ څه واجبي تعلیم نه
 دے کړے، نه ئې سکول وئیلے دے، نه ئې مدرسه وئیلې ده ولې
 بیا هم پښتو او اردو لیکونه لوستلے هم شي او اردو پښتو
 کښې لیک هم کوي — آج، مشرق او د اېکسپرس اخبار مطالعه
 باقاعده کوي —

د دیارلسو څوارلسو کالو په عمر کښې ئې واده شوه دے
 او د واده نه پس ئې لیک شروع کړے دے — اول ئې نثر لیکلو
 خو د حمزه بابا په وېنا ئې نظم لیکل شروع کړي دي —

د دې مېرمنې تراوسه د شاعری یو کتاب " د شبنم
 اوبښکې" په کال ۱۹۹۷ء کښې په کوټه کښې چاپ شوه دے او بله
 مجموعه د " لوگي" په نوم ناچاپه هم لري — دې نه علاوه
 ئې ډېره شاعري ناچاپه او ډېره ئې د زمانې د تودو سړو د
 لاسه سېڅلې هم ده — د لیلی شبنم د نثر اولنې کتاب "
 ویران کورونه " په نوم چاپ شوه و خو دا لږ شمېر کښې چاپ
 شوه و او اوس نایابه دے — هم د دې کتاب اردو ترجمه "
 اجڑے دیار" په نامه چاپ شوې ده —

زه د ژوند په محاذونو وارخطا یم" په کال ۱۹۹۶ء کښې
 په کوټه کښې چاپ شوه دے —

په دې مقاله کښې به مونږ د لیلی شبنم صرف د شاعری
 تنقیدي جائزه اخلو لکه څنگه چې ما وړاندې اووې د " شبنم
 اوبښکې" د لیلی شبنم شعري مجموعه ده — دا کتاب یو سل یو
 کم څلوېښت مخونه لري — د کتاب تړون د حمزه بابا په نوم
 شوه دے — په دې کتاب سریزه پروفیسر ډاکټر سلمی شاهین
 لیکلې ده — په دې کښې یو حمد، یو نعت یو سل شپاړس غزلې،
 اووه نظموه او شپږ قطعي شاملې دي —

د دې بي بي شاعري زیاتره اخلاقي او روماني ده —
 پښتني اقدار، پښتني روایات، اخلاقیات د زمانې ټکرې، نا
 امېدي، د ژوند تودې سرې، وفا او جفا، وصل و هجران او څه
 شاعرانو په خصوصي توگه حمزه بابا ته پېرزوئني د دې د
 شاعری موضوعات دي — د دې نه علاوه د خېبر درې د درنو
 غرونو او درنو روایاتو ذکر هم پکښې موندلے شي —

اخلاقیات:

د شبنم د شاعرۍ نه دا اندازه لگي چې دا ډېره باهمته، پاکه، مهذبه او صبرناکه ښځه ده — د دې په شاعرۍ کېږي د اخلاقیاتو درسونه ځای په ځای موندلې شي —

شبنم د ژوند د تکلیفونو په مقابله کېږي ډېره زړه وړه ښکاري — هغه د خپل ژوند بار په خپله اوچتوي او د چا د احساس لاندې راتلل نه غواړي — د خودی او خود داری دا احساس ئې په دې شعر کېږي څومره په ښکلي انداز کېږي بیان کړې دے —

زما سر به و تر کومې د مانگي د
احساس لاندې
ما کشتي په سیند لاهو کره خود به
راشني ساحلونه⁶

منزل ته د رسېدو د پاره مزل ډېر ضروري دے او د سیال د سیالی د پاره غېرت ډېر ضروري دے — شبنم نوي کهول ته هم دغه سبق ورکوي —

هر مزل پسې منزل شته بي مزله منزل
نشته
هله سیالو کېږي به سیال شي چې راویني
کړي غي رتونه⁷

شبنم د طوفانونو نه نه یرېږي، بلکې د دې طوفانونو سره د مقابله په وجه د هغې نوره هم روزنه کېږي او هم دغه درس نوي کهول ته هم ورکوي لکه چې وائي:

چې کشتي ئې په ساحل کره زما بره
احساسات مي په طوفان کوي نازونه⁸

دا شعر ئې د اردو د دې شعر تفسیر هم ښکاري —

تندی بادِ مخالف سے نہ گھبرا اے عقاب یہ تو چلتی ہے تجھے اونچھا اڑانے کیلئے

شبم یوہ کلکہ پلکہ پستنه بسخہ ده او د ژوند په هر
محاذ لکه د بهادر سپاهي جنگېدلې ده او هم دغه شان توقع
د نورو پستنو بسخو نه هم کوي –

زما د روایاتو سره ته مه کړه خبرې
پستون شو خوبولے پستني راواروه⁹

وئیلے شي چې د تورې زخم به جوړ شي خو د ژبې زخم نه
جوړېږي — شبم داسې تکلیف ورکونکي لفظونو له د ټوپک
د گولو سره تشبیه ورکړې ده –

زخمي ئي کړمه خدائيگو د لفظونو په
گولو کي و
طبيب مي د مرگ نوې ولولي راوارولي¹⁰

لیلی شبم ریاکاری او منافقت بیخي نه خوښوي –

چې په سترگو کښې مسکي وي خو په زړه کښې
ئسي فـرـېـبـ وې
د هغې خلقو دوستي او خندېدل مي پکار نه
دي¹¹

زمونږ په ټولنه کښې بسخه ذات همېشه قرباني ورکوي –
شبم د بل چا د مینې باغ سمسورولو د پاره هر قسمه قرباني
ته تیاره ده او دا د انساني همدردی د ټولو نه غټ مثال دے

زما وینې ورله ورکړئ چې سېراب شي
خزان شوے که د چا د باغ الفت دے¹²

دغه شان يو بل شعر کښې وائي:

زما ټولې وينې ورکړئ چې سېراب شي
دا چمن چې وي تازه دا مې حسرت دے¹³

شبڼم انسان ته د انسان د خدمت کولو درس ورکوي –

په دنيا کښې ډېر خدمت اوکړئ فنا شي
ښه يادېږي پس له مرگه خورمن هسې¹⁴

د وخت ناقدرې چې کومو قومونو کړې ده، هغوي ناکامه
شوي دي د وخت د قدر په حقله وائي:

کومې قافلې چې د سحر په طمع ناسته
کړي
تېر به شي وختونه خو تمام به ئې
سفر نه شي¹⁵

د رانه خلق درنې خبرې کوي او د سپکو خلقونه سپکې
خبرې خپري – د شبڼم په خيال وړې خبرې هغه څوک کوي چې د
هغوي فکر وړوکه وي –

کړي به وړې وړې خبرې هم واره
فرونه
زه خو عادت يم د درنو درنو هستو
مگرو¹⁶

د انکسارې او عاجزې په حقله وائي:

زه چې خاورې شوم ملگرو هله زر شوم
اوس مې بيا ذرې ذرې کړئ سندان څه
شو¹⁷

شه اٽڪل دې شېدا اوڪره نشته
خاے د فرياد چا ته
لکه شمع پته خولءه خه په ژرا له
دې مـحـفـلـه 28

د زمانې د بې قدرې گيله ډېرو شو شو کلاسيکي شاعرانو
کړې ده — بيا شبنم خو بښه ذات دے د بښې ذات شاعرې ته
زمونږ په ټولنه کېښې په بښه نظر نه شي کتلے — شبنم په
خپله شاعرې کېښې خاے په خاے د زمانې د بې قدرې ژرا کړې
ده — لکه چې وائي:

ناز به هغه خلق کړي چې ناز
پـرـرور دې
زه داخل شوم د بې نیازو انجمن
تـه 29

د خېبر د درې ذکر:

هر شاعر د خپل چاپېرچل د خپلې سيمې د غرونو،
سيندونو او درو ذکر په خپله شاعرې کېښې کوي — د شبنم په
شاعرې کېښې هم د خېبر د درې ذکر خاے په خاے موندلے شي،
لکه دا يو څو شعرونه ئې اوگورئ:

د خېبر غرونه هم گواه دي زما
مينې لوگے کرم سپېلنو کېښې گرځم

زما کور ته چې رادرومي دغه لار کېښې
گلـلـدان نشـتـه
تورې تېرې ډېرې شگې دي خېبر کېښې

زما په اوبسکو ئې تازه کرو د رواج
فـصـلـونـه
خکه خېبر کېښې په هر لور دي زير گلان

د يعقوب سترگې رندې شوې خپل يوسف
ته
خپلې سترگې مو قربان په روايت كړې

د طارق غوندي كشتي له تيله وركړه
بيا به ورسې منزل د عاشقي ته³⁶

ارسال المثل:

"هغه صفت ته وائي چې شاعر په خپل كلام
كښي كوم مشهور متل په خاصه طريقه ځاى
كړي - " ³⁷

د شبنم په كلام كښي هم متلونه ځاى په ځاى موندلې شي

د مئينو د زړه لارې د يو بل نه بل ته
دروم
محبت كښي ستر طاقت وي رقيبان ترې
څه خبر دي³⁸

محاوره يا گړنه:

"كه چېرې شاعر د خپل كلام په تركيب كښي
كوم مشهوره اصطلاح راوړي د محاورې يا
گړنې ادبي صفت ورته وئيلې شي - " ³⁹

د شبنم په شاعرۍ كښي ئې مثالونه څه داسې دي -

وصال كله په ژړا او انگولا باندي
موندلې شي
زما دواړه سترگې گل شوې انتظار
كښي د ديار يم

په خدا مي څه کار نشته تل ژرېرم
زه هغه نه يم خدا چې د لباس
کرم⁴⁰

جدت:

په کلام کېښي جدت پيدا کول هم يو فن دے۔

" د جدت نه مراد دا دے چې د کلام په
اؤرېدو اورېدونکے نوے والے، جاذبيت،
خوند او فرحت محسوس کړي۔ په کلام کېښي
جدت يا خو د نوو تشبيهاو په سبب پيدا
کېږي يا يو خيال په نوي انداز کېښي د
پېش کولو سره پيدا کېږي۔ " ⁴¹

د مينې راز څرگندېدل په عمومي توگه په بام د ختو،
گودر ته د تلو يا د رېبار د ډېرو تلو راتلو په وجه
څرگندېږي ولې شبنم د مينې د راز د څرگندېدو دا نوې طريقه
څومره په ساده الفاظو کېښي بيان کړي ده۔

هسي نه د مينې راز دې نن څرگند کړي
تېز قلم د افسانې په لورې درومي⁴²

شاعرانه تعلي:

په شعر کېښي د خپل ځان صفت کولو ته شاعرانه تعلي
وئيلے شي۔ شبنم هم خپل صفت کړے دے۔

که نازونه په حمزه خپل همدمان کړي
په شبنم هم خپل گلان کوي نازونه⁴³

تجريد (خطابِ نفس):

تجريد په اصطلاح کېښي هغه صفت ته وائي چې شاعر خپل
ځان مخاطب کړي۔ د شبنم په شعرونو کېښي هم د تجريد نموني
موندلے شي۔ لکه دا يو څو مثالونه ئي اوگورئ۔

شبنم ته پوهه شه په دې لارې په دې
لـوـرې مـلـه خـه
په دغه لار کښې دي ورک شوي عاشقان د
مـيـنـي

شبنم! سپرله شو بيا چمن ته راشه
داغ د لاله په خلدو ښکاري

شبنم دشتونو ته ورگډه نه شي
د غرخنو خبرې مه زده کوه⁴⁴

د شبنم شاعري د رنگ رنگ گلونو يوه گلدسته ده چې
تشبيه او استعارې هم لري او ښکلي ښکلي خيالونه او لفظونه
هم لري — د يادونو سيلی، د وختونو صحرا، د مينې ډال، د
سلگو شور، د هجران لښکرې، د رواياتو شاهان، اغزني لارې
او د وختونو قافلې د هغې خپل ترکيبونه دي — صحرا، کشتی،
بادبان، طوفانونه، ساحل، د لاله او د نرگس گلونه او شاهين
د هغې علامتونه دي —

ژبه ئې خوږه، پسته، نرمه او روانه ده چې د افریدی
لهجې ډېر لږ لفظونه پکښې موندلې شي — لیلی شبنم په
اردو کښې هم شاعري کوي — ډېر غزلونه ئې په اخبارونو او
رسالو کښې چاپ شوي دي او ښه داد ئې موندلې دے — پښتو
ادب په لیلی شبنم فخر کوي چې د ډېرو قدغنونو باوجود ئې
د پښتو ادب جولی ته ډېر څه ورکړي دي او دا به پرې تل
ياده ساتلې شي — خدائے دې ئې په ژوند کښې برکت واچوي —

References (حوالی)

- ¹ Kalsoom Zaib, Pashtun khawateen Lekarion Ke Muntakhib Afsanay 1947 ta haal, Islamabad Academy of letter Pakistan, 2022, P# 179
- ² Janzeb Niaz, Professor & Others, Da Nasar Guldasta Selection, Charsadda, Millat Publishing Company, Year Unknown, P# 391
- ³ Shabnam. Laila, Da Shabnam Okhky, Quetta: Al-Afwaz 15 L1 Phase 3 Hayatabad Peshawar, 1997, P 130
- ⁴ Ibid, P 135
- ⁵ Telephonic Interview with Laila Shabnam, 5th April 2022.
- ⁶ Shabnam, Laila, Da Shabnam Okhky, Quetta: Al-Afwaz 15 L1 Phase 3 Hayatabad Peshawar, 1997, P 15
- ⁷ Ibid, P 15
- ⁸ Ibid, P 23
- ⁹ Ibid, P 28
- ¹⁰ Ibid, P 51
- ¹¹ Ibid, P 67
- ¹² Ibid, P 70
- ¹³ Ibid, P 87
- ¹⁴ Ibid, P 96
- ¹⁵ Ibid, P 97
- ¹⁶ Ibid, P 112
- ¹⁷ Ibid, P 121
- ¹⁸ Telephonic Interview with Laila Shabnam, 5th April 2022.
- ¹⁹ Shabnam, Laila, Da Shabnam Okhky, Quetta: Al-Afwaz 15 L1 Phase 3 Hayatabad Peshawar, 1997, P 38
- ²⁰ Ibid, P 40
- ²¹ Ibid, P 83
- ²² Ibid, P 21
- ²³ Ibid, P 54, 104, 123
- ²⁴ Ibid, P 55
- ²⁵ Ibid, P 64
- ²⁶ Ibid, P 112
- ²⁷ Ibid, P 70
- ²⁸ Khattak, Iqbal Naseem, Dr, Da rang ao boo qafela tehqeeq aw tanqeed, Peshawar: Edara Elum wo Adab Pakistan Sooba Sarhad, 1991, P 256
- ²⁹ Shabnam, Laila, Da Shabnam Okhky, Quetta: Al-Afwaz 15 L1 Phase 3 Hayatabad Peshawar, 1997, P 52
- ³⁰ Ibid, P 35,74, 121
- ³¹ Ibid, P 22
- ³² Ibid, P 133
- ³³ Ibid, P 137
- ³⁴ Ibid, P 94, 46, 125
- ³⁵ Shakeeb, Abdul Zahir, Da Khushal Khattak Ashaar La Nazara, 2nd Edition, Jalalabad: Momand Khparandoya Tolana, 2012, P 321
- ³⁶ Shabnam, Laila, Da Shabnam Okhky, Quetta: Al-Afwaz 15 L1 Phase 3 Hayatabad Peshawar, 1997, P 52
- ³⁷ Shakeeb, Abdul Zahir, Da Khushal Khattak Ashaar La Nazara, 2nd Edition, Jalalabad: Momand Khparandoya Tolana, 2012, P 331

³⁸ Shabnam, Laila, Da Shabnam Okhky, Quetta: Al-Afwaz 15 L1 Phase 3 Hayatabad Peshawar, 1997, P 105

³⁹ Shakeeb, Abdul Zahir, Da Khushal Khattak Ashaar La Nazara, 2nd Edition, Jalalabad: Momand Khparandoya Tolana, 2012, P 320

⁴⁰ Shabnam, Laila, Da Shabnam Okhky, Quetta: Al-Afwaz 15 L1 Phase 3 Hayatabad Peshawar, 1997, P 60, 119

⁴¹ Khattak, Iqbal Naseem, Dr, Da rang ao boo qafela tehqeeq aw tanqeed, Peshawar: Edara Elum wo Adab Pakistan Sooba Sarhad, 1991, P 279

⁴² Shabnam, Laila, Da Shabnam Okhky, Quetta: Al-Afwaz 15 L1 Phase 3 Hayatabad Peshawar, 1997, P 122

⁴³ Ibid, P 23

⁴⁴ Ibid, P 26, 39, 76

